

Самойленко Юлія Василівна
*здобувач вищої освіти судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Кризова ситуація – це загострений стан, який певною мірою впливає на більшість сфер суспільного життя. Кризова ситуація може статися через стихійні лиха, поширення хвороб, бути наслідком хибного управлінського рішення, техногенної катастрофи, службового недбальства чи навіть злого умислу. Неможливо скласти повний перелік усіх імовірних криз. Особливої уваги в такий час потребують права та свободи людини. Під час кризової ситуації пропорційно ризику обмеження прав людини зростає потреба в контролі таких обмежень на національному та міжнародному рівнях.

В умовах кризової ситуації держави іноді можуть відступити від прав та основоположних свобод людини, і такі обмеження є допустимими при умові, що вони відповідають вимогам законності і співрозмірності цілі яка переслідується. Так наприклад стаття 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод говорить, що під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом [1]. Тобто, обставини під час яких можуть бути обмежені права носять винятковий характер, а саме війна або інша суспільна небезпека, яка загрожує життю нації.

Звичайне і прийняте значення вислову «суспільна небезпека, яка загрожує життю нації» є зрозумілим і означає «виняткову кризову ситуацію або надзвичайну ситуацію, яка впливає на усе населення і становить загрозу для усталеного життя». Криза чи загроза повинні бути винятковими в тому розумінні, що звичайні заходи або обмеження, дозволені Конвенцією для

забезпечення громадської безпеки, здоров'я і порядку, є явно недостатніми [2, с. 6].

Деякі права не можуть бути обмежені за жодних обставин, до них відносяться:

1) право на життя, крім випадків смерті в результаті законних актів війни;

2) заборона рабства;

3) заборона катувань, нелюдського та такого що принижує гідність поводження [1].

На сьогоднішній день ми зіштовхнулися із кризою яка стосується не тільки України і вважається глобальною, а саме кризою спричиненою поширенням коронавірусної інфекції COVID-19. Вона носить суспільно-небезпечний характер, та завдала чималих збитків усьому світу.

Дана проблема є досить новою і ніхто не був до неї готовий. Виявилось, що як міжнародне так і національне законодавство має прогалини в цьому питанні, що не є дивним, беручи до уваги винятковість ситуації.

Протягом останніх двох років державами масово вводились обмеження деяких прав та свобод людини і не всі вони відповідали загальним стандартам прав людини, що спричинило невдоволення та звернення до відповідних органів.

Найбільш старою міжурядовою організацією до сфери діяльності якої відносяться питання захисту прав та основоположних свобод людини є Рада Європи. Основним механізмом реалізації контролю Ради Європи над захистом прав людини у державах-членах є Європейський суд з прав людини. Відповідно до ст. 34 ЄКПЛ Європейський суд з прав людини може приймати заяви від осіб, які стверджують, що є жертвами порушення прав людини одним з держав-учасниць Конвенції чи протоколів до неї [1].

Беручи до уваги практику Європейського суду з прав людини у справах щодо порушення статті 15 ЄКПЛ коли особа скаржиться на те, що його права були порушені протягом періоду відступу від зобов'язань, ЄСПЛ спочатку перевіряє, чи можуть вжиті заходи бути виправдані відповідно до основних статей Конвенції і лише якщо вони не можуть бути виправдані, ЄСПЛ переходить до визначення того, чи був відступ від

зобов'язань правомірним. Велику увагу ЄСПЛ приділяє саме характеру прав, що постраждали через відступ від зобов'язань, обставинам які призвели до виникнення ситуації через яку права було обмежено чи були заходи обмеження використані з тією метою, для якої вони були санкціоновані та чи було б звичайне законодавство достатнім, щоб впоратися із загрозою, що спричинена суспільною небезпекою [2, с. 8].

В контексті обмеження прав на території України та виправданості меж втручання в такі права необхідно встановити чи дійсно мала місце суспільна небезпека, чи були вжиті заходи адекватними по відношенню до загрози та чи було достатнім національне законодавство. Загальновідомим є той факт, що ВООЗ визнав коронавірус пандемією, яка є суспільно небезпечною, тому доведення факту гостроти становища за статтею 15 ЄКПЛ буде менш важким. Проте доказування вмотивованості відступів є питанням важчим та дискусійним, особливо для України.

Отже, для того щоб зменшити можливість виникнення кризових ситуацій, регулярно повинні відбуватись аналізи усіх можливих ризиків, та створення плану реагування на кризову ситуацію. Такий механізм відігравав би превентивну функцію, оскільки світ змінюється і людству постійно потрібно пристосовуватись до нових умов існування які скоріше за все ніколи не будуть стабільними в умовах глобалізації. З огляду на це, також повинні створюватись нові акти які б встановлювали чіткий рівень можливих обмежень прав та свобод людини під час кризових ситуацій і передбачали відповідальність за їх неправомірне обмеження.

Джерела:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 02.10.2013 № 995_004. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Посібник Ради Європи зі статті 15 Європейської конвенції з прав людини. Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації. 2016. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_15_UKR.pdf

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент Белогузова О. О.